

Sygn. akt III PSK 220/21

POSTANOWIENIE

Dnia 6 września 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa Spółdzielni w T.

przeciwko K. S.

o zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 6 września 2022 r.,

na skutek skargi kasacyjnej pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 4 marca 2021 r., sygn. akt III APa 8/20,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Pozwana K. S. wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 4 marca 2021 r. Wyrokiem tym Sąd Apelacyjny oddalił jej apelację od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 4 stycznia 2018 r. zasądzającego od niej na rzecz Spółdzielni w T. kwotę 432.061,12 zł z ustawowymi odsetkami od 27 października 2016 r. do dnia zapłaty.

Skarżąca zarzuciła:

1. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 122 k.p., przez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, iż pozwana dopuściła się powstania szkody w majątku powódki, działając w sposób umyślny, podczas gdy Sąd drugiej instancji nie wykazał spełnienia wszystkich przesłanek odpowiedzialności na podstawie art. 122 k.p., w szczególności wystąpienia winy umyślnej,

2. naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj.: (-) art. 321 § 1 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c., przez wyrokowanie co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem pozwu, co przejawiało się w oparciu zaskarżonego wyroku częściowo na podstawie faktycznej, której powód nie powoływał w toku procesu; (-) art. 156² k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c., przez brak uprzedzenia pozwanej o rozstrzygnięciu sprawy na innej podstawie prawnej niż wskazana przez pozwaną w pozwie czy też stanowiąca przedmiot analizy w toku postępowania sądowego przed Sądem pierwszej i drugiej instancji, co w dalszej kolejności doprowadziło do pozbawienia strony pozwanej możliwości obrony swoich praw, a tym samym winno skutkować stwierdzeniem nieważności postępowania na podstawie przepisu art. 379 pkt 5 k.p.c.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, wskazując na jej oczywistą zasadność, nieważność postępowania, jak również istnienie istotnego zagadnienia prawnego, tj.:

1. „Czy w przypadku sprawy uchylonej przez Sąd Najwyższy i przekazanej do ponownego rozpoznania rozpatrujący sprawę sąd może ją rozstrzygnąć w oparciu o odmienną podstawę prawną niż ta, co do której dokonano ustaleń stanu faktycznego?”,

2. „Konieczne okazuje się sprawdzenie, czy tego rodzaju działanie sądu wymaga uprzedniego poinformowania strony pozwanej o możliwości i woli zmiany podstawy prawnej”,

3. „Wyjaśnić należy, czy dokonanie zmiany podstawy prawnej przez sąd bez uprzedzenia strony pozwanej wpływa na pozbawienie strony możliwość obrony jej praw, co winno skutkować nieważnością postępowania sądowego”.

W uzasadnieniu wniosku podniesiono, że Sąd drugiej instancji dopuścił się naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., co w sposób rozstrzygający wpłynęło na wynik sprawy. Sąd drugiej instancji nieprawidłowo uznał, iż w toku postępowania mającego miejsce dopiero po uchyleniu (pierwotnego) wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 19 czerwca 2018 r. przez Sąd Najwyższy (wyrokiem z dnia 24 września 2020 r., III PK 4/19) zasadne jest, aby przypisać pozwanej odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną umyślnie, co w toku postępowania dowodowego w sprawie w ogóle nie stanowiło przedmiotu analizy. W ocenie skarżącej, orzeczenie Sądu

Najwyższego pozwoli na doprecyzowanie wykładni art. 321 § 1 k.p.c. i określenie granic pomiędzy prawnie dopuszczalną zmianą podstawy prawnej dochodzonego roszczenia a działaniem sądu skutkującym już zmianą oceny okoliczności faktycznych, na których oparto to roszczenie. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego pozwoliłoby również na udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy strona pozwana może być niejako zaskakiwana przyjęciem przez sąd odmiennej podstawy prawnej, względem której nie toczyło się postępowanie dowodowe i co do którego pozwana w ogóle nie miała możliwości się odnieść oraz czy dopuszczalne jest „poszukiwanie” podstawy prawnej roszczenia przez sam sąd, bez inicjatywy, a nawet wbrew wskazaniem strony powodowej działającej przez profesjonalnego pełnomocnika. Zmiana podstawy prawnej przez Sąd drugiej instancji „w ostatniej chwili” skutkowałą pozbawieniem pozwanej możliwości odniesienia się do sprawy oraz możliwości obrony swych praw, a tym samym spowodowała nieważność postępowania na podstawie przepisu art. 379 pkt 5 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozmiennieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie nowe, nierozwiązane dotąd w orzecznictwie, którego rozstrzygnięcie może przyczynić się do rozwoju prawa. W konsekwencji nie można uznać, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), jeśli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii przedstawianej w skardze i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP - wkładka 2003 nr 13, poz. 5; z 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467; z 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468; z 19 stycznia 2012 r., I UK 328/11, LEX nr 1215423; z 19 marca 2012 r., II PK 294/11, LEX nr 1214578).

Z kolei w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego oczywista zasadność skargi wynika zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴ k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPIUS 2002 nr 20 poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażany jest jednolicie pogląd, że przyjęcie przez sąd innej podstawy prawnej orzeczenia nie stanowi wyjścia ponad żądanie określone w art. 321 k.p.c. i tym samym dokonania rozstrzygnięcia o innym przedmiocie żądania niż wskazany przez powoda. Natomiast w myśl powołanego przepisu Sąd nie może zasądzić czego innego od tego, czego żądał powód (*aliud*), więcej niż żądał powód (*super*) ani na innej podstawie faktycznej niż wskazana przez powoda. W art. 321 § 1 k.p.c. jest bowiem mowa o żądaniu w rozumieniu art. 187 § 1 k.p.c., a w myśl tego przepisu obligatoryjną treść każdego pozwu stanowi dokładnie określone żądanie oraz przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających to żądanie. Sąd nie jest natomiast związany wskazaną przez powoda podstawą prawną (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 września 2019 r., II PK 55/18, LEX nr 2779940). Ze względu na brak obowiązku przytaczania w pozwie podstawy prawnej dochodzonego roszczenia, dopuszczalne jest zasądzenie roszczenia wynikającego z przytoczonej przez powoda podstawy faktycznej na takiej podstawie prawnej, jaką sąd uzna za właściwą (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2018 r., I CSK 667/17, LEX nr 2613538). Przepis art. 321 § 1 k.p.c. wyraża zatem kardynalną zasadę wyrokowania dotyczącą przedmiotu orzekania, według której sąd związany jest żądaniem zgłoszonym przez powoda w powództwie (*ne eat iudex ultra petita partium et ultra petita non cognoscitur*), a więc nie może wbrew żądaniu pozwu zasądzić czegoś jakościowo

innego albo w większym rozmiarze lub uwzględnić powództwo na innej podstawie faktycznej niż wskazana przez powoda (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 15 października 2010 r., III UK 20/10, LEX nr 694242; z dnia 25 czerwca 2015 r., V CSK 612/14, LEX nr 1771393; z dnia 8 października 2015 r., I UK 452/14, LEX nr 1816588; z dnia 19 września 2017 r., II UK 413/16, OSNP 2018 nr 7, poz. 96; z dnia 19 kwietnia 2018 r., I UK 90/17, LEX nr 2553859).

Przytoczone orzecznictwo z jednej strony wskazuje na to, że problem przedstawiany jako zagadnienie prawne doczekał się jednolitych wypowiedzi Sądu Najwyższego, z drugiej natomiast nie potwierdza oczywistej zasadności skargi.

Odnosnie do zarzucanej nieważności postępowania należy zauważyć, że obecnie obowiązujący (od 7 listopada 2019 r.) art. 156² k.p.c., wprowadzony na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469), potwierdza – z jednej strony - dopuszczalność zmiany podstawy prawnej roszczenia, z drugiej zaś, że Sąd ma obowiązek uprzedzenia stron obecnych na posiedzeniu o możliwości rozstrzygnięcia o żądaniu na innej podstawie prawnej.

Natomiast w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego na tle art. 379 pkt 5 k.p.c. brak uprzedzenia przez sąd o zamierzonej zmianie podstawy prawnej żądania nie skutkuje automatycznie nieważnością postępowania z uwagi na pozbawienie strony możliwości obrony jej praw. Według art. 379 pkt 5 k.p.c. nieważność postępowania występuje wtedy, gdy strona postępowania, wbrew swej woli, zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania (obrony swoich praw) w postępowaniu lub jego istotnej części. Stwierdzenie, czy taki stan nastąpił, wymaga rozważenia, czy w konkretnej sprawie faktycznie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz czy mimo zaistnienia tych dwóch przesłanek, strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu wszystkich tych warunków można mówić o pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw rodzącym nieważność postępowania według art. 379 pkt 5 k.p.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z 19 lipca 2012 r., II UK 336/11, LEX nr 1219508).

W związku z takim rozumieniem nieważności postępowania opisanej w art. 379 pkt 5 k.p.c. należy zaznaczyć, że Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24

września 2020 r., III PK 4/19 (uchylającym pierwszy wyrok Sądu Apelacyjnego w niniejszej sprawie) wskazał, że zastosowanie dłuższego okresu przedawnienia z art. 291 § 3 k.p. nie jest w sprawie wykluczone, wymaga to jednak przypisania pozwanej (w całości lub w części) odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną umyślnie (z art. 122 k.p.). W jednoznaczny sposób ukierunkowało to przedmiot rozważań i dociekań przy ponownym rozpoznaniu sprawy przez Sąd drugiej instancji i przedmiot ten był stronom znany. Tak więc pozwana miała możliwość wypowiedzenia się w omawianej kwestii (zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2017 r., I CSK 270/16, LEX nr 2288106).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398⁹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[as]